

Obytná organická architektura Spojených států amerických

Ing. arch. Marcela Nahorniaková
Školitel: Doc. ing. arch. Naděžda Menšíková Csc.
FA VUT Brno

1. Úvod – organická architektura

1a) definice

Nejasný a mnohdy nedostatečně popsáný pojem organická architektura se vžil v českých podmínkách v širším kontextu jako architektura volných forem s uplatněním sochařských ambicí bez kontextuálních souvislostí. Po bližším seznámení s problematikou však musíme konstatovat, že organická architektura není individuální počín „extravagantního“ architekta, ale navazuje na bohatou vývojovou linii a vytváří kvalitativní příslib i do budoucnosti. Definujme ji tedy jako moderní směr usilující o harmonizaci přírody a staveb. Směr, který usiluje o tvorbu prostoru inspirovaný přírodními předobrazy (živočiškové, rostlinstvo, člověk, nebe, voda, vzduch, vesmír a další) a duchovní sférou. Často přimyká k použití přírodních materiálů. Důraz klade na funkci, prostor, formu, místo, energii a měřítko. Organická architektura je volným pokračováním krajiny expandující do interiéru a z interiéru do exteriéru. Dokáže být časově stálá a reagovat na aktuální vývoj ve společnosti.

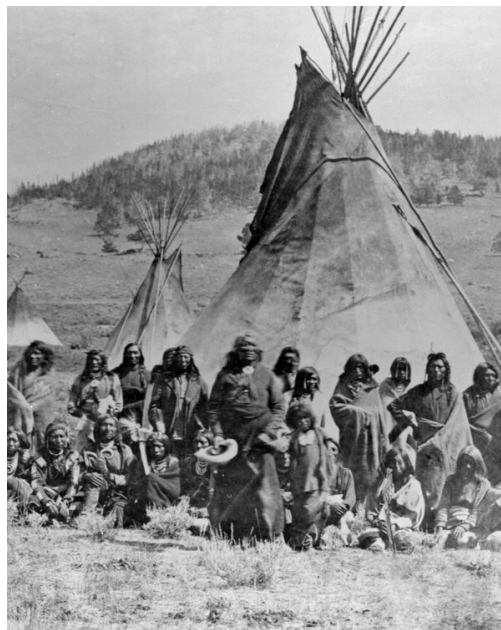
1b) historické souvislosti

Organické tendence v bydlení mají bohatou a dlouhou historii sahající až k pravěku a objevující se v průběhu dějin více či méně téměř v každém architektonickém údobí. Nejvíce příkladů organické architektury však nacházíme v pravěku, secesi a ve 20. a 21. století. V pravěku byly zprvu primitivní a později technicky vyzrálší oblé domy stavěny z přírodních materiálů a zohledňovaly společenskou funkci domu spojenou s centrálně umístěným ohništěm. Pozdější neolitická doba již nese ukázky vyvinutých architektonických organických forem s prvními náznaky urbanismu. Příkladem uveďme neolitické sídlo Scara Brae na Orknejských ostrovech ve Skotsku. Některé z typů historických sídel můžeme spatřit i dnes v lokalitách technikou nedotčené přírody. Obměny a experimenty na bázi tvarové a materiálové analogie s pravěkými příbytky jsou však realizovány i v moderním civilizovaném světě a odkazují se ve větší míře na příslušně regionálně zakořeněné typy sídel. I secese doznala své obrody v dnešní organické architektuře odkazující se na dílo jedinečného architekta Antonia Gaudiho. Významní architekti po celém světě byli na počátku 20. stol. nezávisle inspirováni živou i neživou přírodou. První definici organické architektury však vyslovil až americký architekt F.L.Wright v čtyřicátých letech minulého století.

2. Organická architektura a její východiska vzniku v USA

2a) Indiánské obydlí a jeho odkaz na organickou tvorbu dneška - teepee , vigvam

Severoamerický kontinent (Grónsko, Kanada a dnešní sever USA) byl již doloženě osídlen dva tisíce let př.n.l. Nevlídné počasí však přálo jen civilizaci paleoeskymáků. Jejich obživou v ledových pustinách se stal lov a sběračství plodin. Žili ve dvou typech příbytků (zimní a letní), které byly přizpůsobeny teplotním změnám. Letní stan paleoeskymáků – tupik nebyl od pozdějšího indiánského teepee příliš odlišný, postrádal však kouřový otvor. Dalo by se tedy říci, že indiánské teepee kuželovitého tvaru vychází z původní tradice letního stanu severoamerických paleoeskymáků. Přesná datace vzniku teepee není známa, kočovný preriový stan Indiánů však přežil až do počátku 19.století, kdy populace indiánů díky kolonizaci nového světa zanikla. Vchod do stanu byl vždy orientován na východ a barevné pruhy měly symbolický podtext. Červený pruh byl symbolem země a černý pás symbolem noční oblohy.[1] Druhým typem obydlí pro chladnější období, jež indiáni používali byl kopulovitý vigvam. Kostra byla tvořena z dřevěných tyčí a na krytinu byly použity rohože z prutů nebo trav, dřevěná kůra a kůže.

Indiánské teepee

Soudobá organická architektura Spojených států dnes mimo jiné navazuje i na výše zmíněné tradice původních amerických obyvatel. Exotičnost a tradice spojená se symbolikou dělá z původního teepee a vigvamu lákavou příležitostí jak obohatit soudobou architekturu o novodobé obměny původních příbytků domorodých obyvatel. Dává příležitost zviditelnit tak posílenou národní identitu v dnešní americké směsici celosvětových architektonických vlivů. Rakouský architekt Coop Himmelblau byl při tvorbě konceptu otevřeného domu (Open house) v Malibu zasvěceně ovlivněn původními příbytky USA. Projekt dekonstruktivistického domu je nápodoběn svým kopulovitým tvarem indiánskému vigvamu, avšak novodobou transformací obydlí v podobě otevření domu do soukromého prostoru a začlenění vyhlídkové lávky spolu s výběžky stěn mimo geometricky definovaný tvar kopule se stává soudobým projektem nesporné kvality.

Indiánský vigvam

Open house - Coop Himmelblau, Malibu, 1997

2b) Koloniální architektura, romantismus – předvoj organické architektury

Ve Spojených státech převládala v počátcích osídlení koloniální architektura. Architektura, jež byla do Nového světa dovezena z Evropy a svými inspiračními zdroji se odkazovala na antickou klasicistní architekturu. Přistěhovalé obyvatelstvo se však časem se zemí ztotožnilo a začalo hledat novou identitu díky posílenému národnímu cítění i v architektuře. Romantické tendence nového architektonického proudu v Severní Americe propagující asymetrii, různorodost a hrubost byly sice spojené s evropským romantickým směrem objevujícím se v malbách Claudia Lorraina a realizacích přírodního anglického parku. Také u anglických architektů (Prince, Knight), ve Spojených státech však romantismus reagoval na jiný typ krajiny než tomu bylo v Anglii a byl tudíž odlišný. Neopíral se o historické evropské reminiscence, ale o hmatatelnou americkou tradici. Z amerického romantismu, dá se říci, vychází i organické tendence, které jednotou krajiny a domu vytváří symbiózu přírodně a uměle vytvořeného prostředí. Zakladatel organické architektury F.L.Wright ve dvacátém století vnímal organickou architekturu jako moderní ideál preferující determinující formu přírodního materiálu. Wrightova architektura by se dala zařadit jako pokračování amerických romantických tendencí, ovšem používající moderní až nadčasové architektonické zákonitosti. Američtí architekti jsou dodnes ovlivněni architekturou F.L.Wrighta, která je nejen citlivě umístěna do stávající topografie lokality, ale svojí formou vychází ze „země“.

2c) Důležité osobnosti organické architektury USA

Do dějin organické architektury se nesmazatelně zapsali američtí architekti: **Louis H. Sullivan, F.L.Wright a Bruce Goff**. Architekti, kteří se vzájemně ovlivňovali, avšak jejich tvorba je vzájemně odlišná a je ojedinělou ukázkou organické architektury, na kterou dnešní generace architektů stále navazuje.

Luis H. Sullivan proslul nejen svým výrokem „forma následuje funkci“, ale také realizací četných výškových komerčních budov. Méně známá je jeho tvorba obytné architektury. Sullivan ve svých projektech vil pro Henry Babsona v Illinois z roku 1907 a J.B.Crainovou ve Winsconsinu, které se vymykají jeho dosavadní tvorbě výškových hranolovitých budov s rostlinným dekorem, zde uplatnil svou slavnou myšlenku - forma následuje funkci. Jednotlivé hmoty vil vybíhají asymetricky do všech světových stran i když vnitřní prostor je ještě utvářen pomocí dělených prostorů. Nejedná se sice o čistě přízemní rozptýlené hmoty a v detailech můžeme nalézt historické tvarosloví, celek je však ukázkou propojenosti tvarů a použitých materiálů s okolním prostředím. Po právu jeho obytnou tvorbu můžeme řadit mezi organickou architekturu.

Dům Henryho Babsona, L.H.Sullivan, Illinois, rok 1907 (půdorys 2.NP, fotografie)

F.L.Wright s L.H.Sullivanem spolupracoval v letech 1887-89 v kanceláři Adler a Sullivan jako mladý architekt záhy po ukončení studií. Oba architekti se vzájemně ovlivnili. Pro počínající kariéru Wrighta však setkání s prvním organickým architektem v USA bylo více než inspirativní. Během života byl také ovlivněn japonským uměním s úzkou vazbou k přírodě. Všechny jeho obytné stavby můžeme řadit mezi organickou architekturu, mezi všemi však vyčnívá známá vila Edgara Kaufmanna, Fallingwater house v Pensylvanii, 1937), kde je vazba s bezprostředním přírodním okolím více než patrná. Navíc si Wright u této stavby vyzkoušel tehdy pro rodinný dům nepoužívaný materiál – monolitický železobeton.

Bruce Goff (1905- 1982) je osobností ne až tak známou v Evropských poměrech ve srovnání s výše citovanými architekty. Jeho realizace jsou pestrá směsicí organické architektury co do materiálů i tvarů. V obytné tvorbě není patrný jen vliv nízkých prérijních domů F.L.Wrighta, nalezneme v ní až sochařské kousky připodobněné inspirací z živé i neživé přírody. Nebrání se použití netradičních materiálů v interiéru, moderních materiálů té doby v exteriéru a zároveň osvědčených přírodních materiálů jako jsou kámen a dřevo.

J.R.Akright house, Bruce Goff, Bartlesville, 1959

3. Současná organická architektura v USA

Soudobá tvorba ve Spojených státech amerických je rozsáhlá a pestrá. Projevuje se v ní nesvázanost historickými evropskými souvislostmi a snaha po nových radikálních až experimentálních tendencích v architektuře. Na americké scéně můžeme nalézt od modernistických tendencí, barevných skromných staveb pro bydlení také zemitou architekturu pouště a prerie, plechovou a překližkovou dekonstruktivistickou architekturu, původní regionalistickou architekturu, architekturu inspirovanou sovětským konstruktivismem a jiné . [2]

Organické tendence v architektuře však můžeme rozdělit do tří kategorií a to na :

- a) architekturu inspirovanou původním obyvatelstvem a jeho přibýtky
- b) zemní architekturu topograficky vhodně začleněnou do přilehlého terénu
- c) sochařskou architekturu inspirovanou živou i neživou přírodní říší

ad a)

Prérijní dům od architekta Herba Greena vytvořený na počátku sedmdesátých let v Oklahomě sice nelze zařadit podle datace do soudobé architektury, avšak jeho nadčasovost a ojedinělost stavby tomu zcela odporuje. Dům v Oklahomské poušti poukazuje svým výrazem na několik inspiračních zdrojů od pravěkého indiánského obydlí po futuristický objekt. Koncept domu vychází niterně z Oklahomské prérijní krajiny. Vnějšík zde tvoří podobně jak u indiánského viggamu pláty přírodního materiálu, v našem případě desky cedrového dřeva. Dalším příkladem, který již je svému historickému vzoru více nápodoběn je suburbání teepee od Johna Paanenen z roku 2009. John Paanenen vytvořil tradiční teepee v duchu moderního designu. Teepee je původně obydlí nomádického charakteru, což koliduje s moderním pojetím tvůrce, kdy je pojato spíše jako přechodné zahradní obydlí. Teepee je vytvořeno z lehkých materiálů, dřeva a polykarbonátu. Prototyp je instalován v Cranbrookově akademii umění Maija Grotell na nádvoří, v městě Bloomfield Hills ve státu Michigan.

Prérijní dům, Herb Green Oklahoma, 1960-61

Suburbání Teepee, John Paanenen, 2009

ad b)

Zemní architektura vhodně topograficky včleněná je pokračováním v duchu amerických romantických tendencí 19.století a inspiraci čerpá i v tvorbě F.L.Wrighta a Bruce Goffa. Na zvolených příkladech je architektura podobná v přírodě živočichy uplatňovanými mimikry, kdy dům sdílí s okolním prostředím tvarovou a povrchovou podobnost. Příkladem můžeme uvést pouštní vystupující obytný objekt připomínající historický obří hmyz, který byl postaven Kedrickem Kellogsem nebo residence Boyd and Mary Kayových v Kalifornii od arch. Barta Prince z roku 1992-1993. Residence reaguje na dramatickou lokaci kontinuálně vlnící se střechou, která otevírá na jedné straně výhledy na moře a z druhé strany má funkci větrolamu.

Boyd and Mary Kay Hight Residence, blízko města Mendocino, Kalifornie 1992-1993

Kedrick Kellog, Doolittle Residence, Kalifornie 1995

Boathouse/Studio, jezero Oswego, Oregon

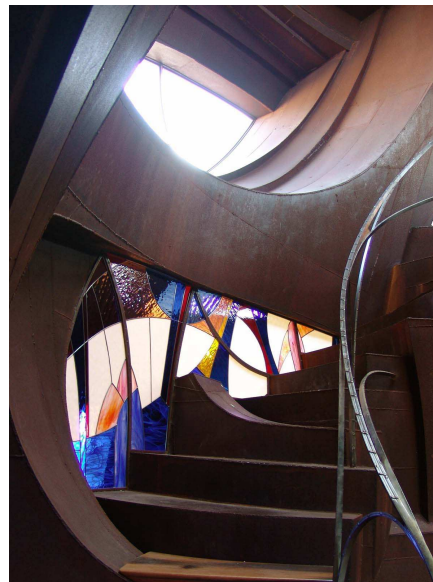
ad c)

Soudobá organická architektura se sochařskými ambicemi se v poslední době stále častěji objevuje nejen v Severní Americe, ale i po celém světě, v návaznosti na zdokonalené technologie a nové flexibilní stavební materiály. Na první pohled vychází z přírodních inspirací. Výsledek je tedy ovlivněn nejen architektem, investorem, ale i přírodními zákonitostmi. Na níže uvedených příkladech byly autorům inspirací vodní vlny a tvar houby.

Zvláště pozoruhodným příkladem je druhý příklad, ocelový dům, připomínající houbové seskupení od Bruna Roberta situovaný ve státě Texas. Váží kolem 110 tun a byl dokončen teprve nedávno, i přes to, že realizovaný byl od 70tých let 20.století. Exteriér i interiéru je obložen ocelovými pláty. Otázkou je, nakolik je přirozené a z psychologického hlediska příjemné, obývat ocelový dům.

Oshats architekti Fennellova rezidence, Portland , Oregon 2005

Robert Bruno – Steel house, 60tá léta 20.století – 90-tá léta 20.století Lubbock - Texas

4. Závěrem

Organická architektura pro bydlení má v USA širokou základnu také díky slavným osobnostem a představitelům organické architektury v jedné osobě, kteří se proslavili po celém světě a dodnes inspirují mladé architekty v jejich tvorbě. Dalším aspektem je celková nesvázanost a volnost v architektuře, která přijímá architektonické vlivy z celého světa a nebrání se novým inspiracím. Také ohlasy na knižní publikace (jmenovitě od teoretika Davida Paersona – New organic architecture) popisující organickou architekturu v USA svědčí o jejím zájmu i mezi veřejností. Nezbývá závěrem než se těšit na nové inspirativní realizace organické architektury od severoamerických architektů.

5. Použitá literatura

- [1] Jan Jelínek, Střecha nad Hlavou, nakladatelství: VUTIUM, 2006, ISBN : 8021423676
- [2] William H. Pierson, JR, Technology and the picturesque, the corporate and the early gothic styles volume 2, Oxford university press, New York, 1978, ISBN: 0-19-504217-4
- [3] William H. Jordy, The impact of european modernism in the mid- twentieth century volume 5, Oxford university press, New York, 1986, ISBN: 0-19-504219-0
- [4] http://www.era21.cz/index.asp?page_id=44
- [5] <http://www.imageandnarrative.be/uncanny/bartvanderstraeten.htm>
- [6] http://en.wikipedia.org/wiki/Bruce_Goff
- [7] <http://www.bartprince.com/hight.html>
- [8] <http://www.herbgreene.org/GREENE%20IMAGES/Architecture/BUILT%20WORK/Prairie%20House/PRAIRIE%20HOUSE.html>
- [9] <http://www.trendir.com/house-design/futuristic/>